

See discussions, stats, and author profiles for this publication at:
<https://www.researchgate.net/publication/321243938>

Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminde Söz Dizimi ile ilgili Kabuller Üzerine I (Kelime Gruplar) (Word Phrases in Turkish)

Article · January 2007

CITATIONS

3

READS

133

1 author:

Caner Kerimoğlu

Dokuz Eylul University

27 PUBLICATIONS 4 CITATIONS

SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Modality [View project](#)

Turkish syntax [View project](#)

Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminde Söz Dizimi İle İlgili Kabuller Üzerine I (Kelime Grupları)

Caner Kerimoğlu*

ÖZET

Türkçe dil bilgisi öğretimi ile ilgili bu çalışmada kelime grubu kavramının farklı eğitim aşamalarına yönelik yayınlardaki işleniş biçimleri üzerinde durulmuştur. İlköğretim, ortaöğretim ve üniversite şeklinde üç bölüme ayrılan eğitim aşamalarında konunun ne şekilde ele alındığı, eğitim sistemindeki devamlılık ilkesi de dikkate alınarak, karşılaştırmalı bir şekilde incelenmiştir. Kelime gruplarıyla ilgili değerlendirmeler incelenirken eğitim sistemindeki farklı kabullerin, kopuklukların bu alana da yansıyor yansımadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Son bölümde ortaya çıkan sonuçlar değerlendirilmiş ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dil bilgisi öğretimi, söz dizimi, cümle bilgisi, kelime grupları

ABSTRACT

The kinds of the functions of the phrase concept in the publications which are intended for different stages of education are emphasized in this study which is about Turkish grammar education. The ways of discussing the subject are examined comparatively at the three education stages which are primary, secondary and university education, in deference to the continuity principle in the education system. While the examinations of the evaluations on phrases, it is tried to be determined that whether the different acceptations and disunities in the education system are reflected to this area or not. Consequently, emergent conclusions are evaluated and suggestions are presented in the last part of the study.

Keywords: : Grammar teaching, syntax, phrases.

1. GİRİŞ

Türk eğitim sisteminin eleştirilen yönlerinden birisi devamlılığının olmamasıdır. Eğitim kurumlarının birbirleriyle ilgisiz yapılmış gibi hareket etmesi, öğrenciyi bir sonraki eğitim durumu için hazır hâle getirememesi kopukluklara, karışıklıklara yol açmaktadır. Bu kopukluklar nedeniyle, eğitimciler sık sık öğrencilerin gerekli alt yapıya sahip olmadığını ifade ederler. Akademisyenler liselerin öğrencileri gerekli donanımlarla üniversiteye gönderememesinden, liselerde görev yapan eğitimciler ise öğrencilerin ilköğretim bilgilerinin yetersiz olmasından şikayetçidirler.

Bu tartışmalar sırasında kafası karışan ve yeni bir eğitim aşamasına geldiğinde eski bilgilerini unutmaması istenen öğrenci, farklı eğitim kademelerinde her şeye yeniden başlamak zorunda kalmaktadır.

Türkçe dil bilgisi öğretiminde de yukarıda ifade edilen şikayetlerle sık sık karşılaşılır: “Türkçe ‘dilbilgisi’ ilköğretim sıralarından başlayarak, üniversite düzeyinde de sürdürüldüğü hâlde, sonuç bir türlü olumlu çıkmamaktadır. Öğretmenler her zaman için öğrencileri suçlayarak, onların, dilbilgisi yönünden zayıf olduklarını yineleyip durmaktadırlar. Fakat şurası da düşünülmelidir ki, eğer bu kadar çok öğrenci, bunca

* Caner Kerimoğlu, Öğr. Gör. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, İzmir. canerkerimoglu@yahoo.com

yıl boyunca, bu kadar basit bir şeyi öğrenemiyorsa, o zaman belki de aksaklığı başka yerde aramak gerekmektedir.” (Başkan, 2003 : 354)

Dil bilgisini öğretmek çok mu önemlidir? Dil bilgisini mükemmelen bilen bir kişinin o dili çok iyi yazacağı ve konuşacağı peşinen kabul edilemez. “Ancak dilbilgisi öğretimi yapılması tümünden yetersiz görülemez. Dilde doğru yanlış kavramı, büyük ölçüde dilbilgisinin saptadığı kurallarla belirir. Yanlışlar, öğrenciye, ancak bu kuralları ölçü olarak göstermekle anlatılabilir. Öğrenci de kendi yanlışlarını, ancak bu kuralların ışığında anlayıp düzeltebilir. Dilbilgisi bir bilim olarak kavramları saptar, terimler koyar. Terimler ise bizim kavram, kural ve doğru yanlış üzerinde anlaşmamızı kolaylaştırır. Sözgelimi, ad durumu yanlış kullanılmış bir tümcenin bozukluğunu anlatabilmek için, tümce kuruluşunu bilmek gerekir.” (Bozkurt, 2004 : 340)

2. YÖNTEM

Türkçe öğretimiyle ilgili yapılan çalışmalarda temel yaklaşımlar ve sorunlar araştırılmış, çözüm yolları önerilmiştir. (Kantemir, 1976 ; Göğüş, 1978 ; Ergen, 1986; Oğuzkan, 1993 ; Sağır, 2002 ; Kavcar - Oğuzkan - Sever, 2005 : 73-88 ; Yıldız, 2006 : 277-310 ; Cemiloğlu, 2004 : 179-186 ; Sever, 2004 : 28 ; Demirel - Şahinel, 2006 : 123-131 ; Ünal, 2006 : 119-124) Biz bu çalışmamızda Türkçe dil bilgisi öğretiminin belki de en tartışmalı alanı olan söz dizimi ile ilgili bir konunun eğitim aşamalarındaki inceleniş biçimleri üzerinde durduk. Dil bilgisinin diğer alanlarında (ses bilgisi, şekil bilgisi vb) da benzer sıkıntılar yaşanmaktadır. Ancak söz dizimi eğitim sistemimizdeki kopukluk sorununu en iyi gösteren alanlardan biridir.

Çalışmamızda farklı eğitim kademelerinde kelime gruplarının işleniş biçimlerini tespit etmeyi amaçladık. Eğitim aşamalarını “üniversite-ortaöğretim-ilköğretim” şeklinde üç bölüme ayırdık ve bu eğitim dönemlerine yönelik program ve yayınlarda¹ yer alan kelime grubu değerlendirmelerini inceledik.

¹ Bu çalışmada Milli Eğitim Bakanlığı tarafından İzmir’deki okullara gönderilen ders kitapları incelenmiştir.

3. KELİME GRUPLARI

3.1. Akademik Yayınlarda Kelime Grupları

Kelime grupları gerek Türkçe dil bilgisini konu edinen eserlerde² gerekse de sadece Türkçe söz dizimine ayrılmış eserlerde³ diller tarafından incelenmiştir. (Banguoğlu, 1998 : 497-519; Ergin, 1993 : 353-354 ; Bilgegil, 1982 : 115-162; Eker, 2003 : 361-379 ; Hatipoğlu, 1972 : 2-95; Şimşek, 1987 : 321-400; Karahan, 1999 : 11-43; Kükey, 1975 : 3 ; Sağlam, 1977 : 3-4; Delice, 2003 : 17-47 ; Beserek, 1991 : 29-30 ; Akbayır, 2003 : 5-7; Karaörs, 1993 ; Erkul, 2004 : 4-20 ; Yaman, 2000 : 35-172.) Biz bu bölümde Türkiye’deki dil bilgisi yazımında etkili olan bazı araştırmacıların kelime gruplarıyla ilgili görüşlerine yer verdikten sonra akademik çalışmalarda kelime grupları ile ilgili olarak üzerinde görüş birliğine varılan ya da varılmayan noktaları tespit etmeye çalıştık. Bu noktaların tespitinin, akademik bilgilerin ortaöğretim ve ilköğretimdeki yansımalarını görme konusunda faydalı olacağı düşüncesindeyiz.

Kelime grubu kavramı⁴ “cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere birden çok kelimenin belirli kurallar ile yan yana getirilmesinden oluşan, yapı ve anlamındaki bütünlük dolayısıyla cümle içinde tek bir nesne veya hareketi karşılayan ve herhangi bir yargı bildirmeyen kelimeler topluluğu” şeklinde tanımlanır. (Korkmaz, 1992 : 100)

Türkiye’de akademiye yönelik dil bilgisi yazımında en sık başvuru alan eserlerin başında **Muharrem Ergin**’in “Türk Dil Bilgisi” adlı eseri gelmektedir. Yazarın kelime grubu tasnifini ve kelime gruplarına verdiği örneklerin birkaçını aktarıyoruz:

“1. Tekrarlar : *ince ince, iyi kötü, masa falan, düm düz*

² Bazı dil bilgisi yazarları eserlerinde kelime gruplarına yer vermemiştir. (Gencan, 2001; Ediskun, 1999).

³ Bazı söz dizimi araştırmacıları eserlerinde kelime gruplarını ayrı bir başlık altında incelememiştir. (Dizdaroğlu, 1976; Atabay - Çam - Özel , 1981; Yörük, 1985; Burdurlu, 1967)

⁴ Çalışmamızda dil bilgisi öğretimindeki kabullere kaynaklık eden Türkoloji geleneğindeki kelime grubu tanım ve adlandırmaları üzerinde durduk. Ancak Türkolojideki kelime grubu değerlendirmelerini eleştiren ve farklı grup tasnifi yapan dil bilimciler de vardır. Bu değerlendirmeler için bkz: (Demircan, 2001 : 149 ; Uzun, 2000 : 19 ; Erkman - Akerson - Özil, 1998 : 65)

2. Bağlama gurubu : *sen veya ben, hem sen hem ben*
3. Sıfat tamlaması : *güzel yazı, demir kapı, altın saat*
4. İyelik gurubu ve isim tamlaması : *benim kalemim* (iyelik grubu), *çocuğun kalemi* (belirli isim tamlaması), *pencere camı* (belirsiz isim tamlaması)
5. Âitlik gurubu : *tarihten önceki, yaşlı adamın*
6. Birleşik isim : *Afyon Karahisar, Ahmet Hamdi Tanpınar*
7. Birleşik fiil : *yok et-, yapmış bulun-, gelebil-, kayboluver-*
8. Unvan gurubu : *Ahmet Bey, Hasan Efendi, Kerim amca*
9. Ünlem gurubu : *a beyim, be birader, hey Allahın kulu*
10. Sayı gurubu : *on bir, yirmi iki, bin beş yüz*
11. Edat gurubu: *dün geceye dâir, senin gibi, eve doğru*
12. İsnat gurubu : *başı boş, ayak yalın, canı tez, bütün duvarları yağlı boya*
13. Genitif, datif, lokatif, ablatif gurupları : *bizim kız, Ahmet dayının oğlan* (genitif) – *dile kolay, keyfine düşkün* (datif) – *yükte hafif, beşte üç* (lokatif) – *anadan doğma, gençlerden üçü* (ablatif)
14. Fiil gurubu : *yazı yazmak, gök gürültüsünden korkmak, güzel konuşma*
15. Partisip gurubu : *denize giren, modası geçmiş, çok yakından tanıdığ(ı)*
16. Gerundium gurubu : *sağa sola koşa koşa, kadın bütün camları temizleyerek*
17. Kısaltma gurupları : *gün aydın, eller yukarı, sola çark, baştanbaşa, git gide* ” (Ergin, 1993 : 353-375)

Muharrem Ergin’in bu tasnifi Türk dil bilgisi literatüründe sıklıkla kullanılmıştır. Ancak kelime gruplarıyla ilgili farklı değerlendirmeler de yapılmıştır. Biz bu değerlendirmelere M. Ergin’in tasnifini esas alarak karşılaştırmalı bir şekilde yer veriyoruz.

Farklı değerlendirmelerden birisi eserin de kelime gruplarına yer vermeyen ancak tamlama konusunu ayrıntılı bir biçimde inceleyen **T. N. Gencan**’a aittir. Yazara göre Türkçede üç tür isim tamlaması vardır: “1.

Birinci türlü ad takımı: *Sevim’in eli, ağacın dalı*. 2. İkinci tür ad takımı: *Ders aracı, yaz günü* 3. Üçüncü tür ad takımı (takısız tümleme): *Demir çubuk, bakır kap*.” T. N. Gencan, “takısız tamlama” olarak adlandırdığı tamlama türünde iki unsurun ek almadan birbirine bağlandığını ifade eder. Buna göre, takısız tamlamalarda tümleyici asıl ismin neden yapıldığını ya da neye benzediğini gösterir. T. N. Gencan “zincirleme tümleme” adı altında iç içe giren isim tamlamalarını inceler: *şehrin sokaklarının temizliği* vb. (Gencan, 2001 : 184-196)

Göröldüğü üzere, Türk dil bilgisi yazımında uzun yıllar tartışılan “takısız isim tamlaması” ve “zincirleme isim tamlaması” T. N. Gencan’ın eserinde yer alır. “Takısız tamlamayı” ilk kez T. N. Gencan kullanırken, “zincirleme” tamlamadan ilk söz eden **T. Banguoğlu**’dur. (Banguoğlu, 1998 : 332-339) Bu iki tamlama türü M. Ergin’de yer almaz. T. N. Gencan’ın takısız kabul ettiği tamlamaları M. Ergin sıfat tamlaması kabul eder (*demir kapı* vb.).

T. Banguoğlu, M. Ergin ve T. N. Gencan’ın isim tamlaması konusundaki görüşleri kendilerinden sonraki araştırmacıların eserlerine kaynaklık etmiştir. İncelediğimiz eserlerin hemen hepsinde isim tamlamaları ilk olarak tamlayanın ilgi eki alıp almamasına göre “belirtili / belirli” ve “belirtisiz / belirsiz” şeklinde iki gruba ayrılmıştır. Zincirleme isim tamlamasını bazı araştırmacılar ayrıntılı bir şekilde incelemiştir. (Ediskun, 1999 : 123 ; Hatipoğlu, 1972 : 33 ; Korkmaz, 2003 : 275 ; Şimşek, 1987 : 331; Kükey, 1975 : 18 ; Akbayır, 2003 : 17 ; Delice, 1997 : 365-369).⁵ M. Ergin’in iyelik grubu olarak adlandırdığı tamlayanı zamir olan tamlamaları **V. Hatipoğlu** ve **R. Şimşek** “adıl tamlaması” olarak inceler. (Hatipoğlu, 1972 : 21 ; Şimşek, 1987 : 342) Takısız isim tamlaması konusu ise büyük tartışmalara neden olmuştur. T. N. Gencan’ın ortaya attığı bu tamlama türü bazı araştırmacılar tarafından kabul edilmemiş, bu tür için verilen örneklerin sıfat tamlamaları içerisinde değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

V. Hatipoğlu takısız isim tamlamasını işlerken yer adlarını örnek olarak verir: *Kadıköy* (kadı köy-ü), *Topkapı* (top kapı-sı) vb.⁶ Yazar Orhun Abidelerinde geçen bazı ifadelere de dikkat çeker:

⁵ İ. Delice kitabında bu başlık altında tamlayan ya da tamlanan unsurun birden fazla olduğu tamlamaları inceler: *evin kapısı, penceresi; göğün, ovanın rengi* vb. (İ. Delice, 2003 : 38)

⁶ Eksiz kurulan yer adlarını S. Güneş ve İ. Delice “eksiz isim tamlaması” başlığı altında incelerler. (Güneş, 2003 : 319 ; Delice, 2003 : 24)

Tabgaç bodun, kadirkan yış vb. (Hatipoğlu, 1972 : 18)⁷ **Doğan Aksan** yönetiminde hazırlanan “Sözcük Türkleri”nde de takısız tamlama işlenir, ancak bunlar Türkoloji geleneğinde çoklukla sıfat tamlaması kabul edilen gruplardır: *kiraz dudak, doktor Emre, karga burun, ön oda* (Aksan vd, 2003 : 50) **S. S. Mayzel** de Türkçede üç tip izafet belirler ve üçüncü tipte iki unsur da ek almamaktadır: *fötr şapka vb.* (İnan, 1988 : 283) **Cengiz Alyılmaz**, Orhun Abidelerinde geçen her iki unsuru da ek almayan tamlamaları belirtisiz isim tamlaması başlığı altında inceler: *Kagan at* “kağan adı” (Alyılmaz, 1994 : 19-20) Bu eserlerin yanında konuyla ilgili pek çok makale yayımlanmıştır.⁸ Son yıllardaki yayınlara bakarak, “takısız isim tamlaması” kabul edilen grupların sıfat tamlaması olduğunu savunan dilcilerin sayısının arttığını ifade edebiliriz.

T. N. Gencan’ın , M. Ergin’den farklı düşündüğü konulardan birisi de unvan grubudur. Yazar, M. Ergin’in unvan grubu kabul ettiği grupları sıfat tamlaması kabul eder. **H. Ediskun** da eserinde bu görüşe katılır. Unvan ismi, şahıs isminden önce de gelse, sonra da gelse - bu yazarlara göre- sıfat tamlaması kurar: *Doktor Necdet, Şinasi Efendi vb.* (Gencan, 2001 : 206 ; Ediskun, 1999 : 145) Ancak bu görüş dil bilgisiyle ilgili daha sonraki yayınlarda destek bulamamıştır.

Rasim Şimşek’in “Türkçe Sözdizimi” adlı eseri, sadece söz dizimini inceleyen eserler arasında gerek konuya yaklaşımı gerekse de örneklerin bolluğu yönünden Türk söz dizimi yazımında en önemli eserlerden biri olma özelliğini korumaktadır. Yazarın kelime gruplarıyla ilgili tasnifi M. Ergin’inkinden farklıdır:

“1. İyelik Öbekleri:

a. Adtakımı:

a.1. Belirtili adtakımı: *lokantanın bahçesi*

a.2. Belirtisiz adtakımı: *Nedim divanı*

a.3. Adtakımlarının zincirlenmesi : *masa örtüsünün rengi*

b. Adıltakımı: *benim gömleğim, sizin eviniz*

2. Niteleme Öbekleri

a. Önadtakımı: *güzel çocuk, üç arkadaş*

b. Sayı öbeği: *iki yüz yirmi iki, beş yüz elli*

c. San öbeği: *Çağrı Bey, Hatice Nine*

d. Belirteç öbeği: *daha güçlü, pek çok*

3. Çekim Öbekleri

a. Ad öbekleri

a.1. Yönelmeli ad öbeği : *cana yakın, keyfine düşkün*

a.2. Kalmalı ad öbeği: *ikide bir, yükte hafif*

a.3. Çıkmalı ad öbeği : *içten pazarlıklı, hançerden keskin*

a.4. Belirtmeli ad öbeği : *yüzü aşkın, elliye müteceviz*

a.5. Katılmalı ad öbeği : *bizim mahalle, sizin okul*

a.6. İyelikli ad öbeği : *teni beyaz, yağı az*

a.7. Başka ad öbekleri: *baş açık, para peşin*

b. Eylem öbekleri: *dağlar dayanmamak, adı çıkmak, gelin olmak, canım sıkıldı*

c. İlgeç öbekleri: *çocuklar gibi, su diye*

4. İkileme: *adım adım, dişe diş, şundan bundan, evi barkı, taşı toprağı, yıllar yılı, neler de neler, ödev mi ödev*

5. Bağlaç Öbekleri: *hak ve kuvvet, Baki ile Fuzuli*

6. Ünlem Öbeği: *Hey Dirse Han, ey vuslat* (Şimşek, 1987 : 321-400)

Rasim Şimşek kelime gruplarını görüldüğü üzere altı başlık altında incelemiştir. Benzer özellikler taşıdığına inandığı grupları aynı başlık altında fakat farklı alt başlıklarla incelemiştir. Bu bakımdan daha sonraki söz dizimi araştırmacılarına örnek olmuştur.⁹

R. Şimşek, M. Ergin’in tasnifinde yer almayan bir kelime grubunu işler. Bu da “belirteç öbeği”dir : *çok güzel , daha çok vb.* Bu dizilişteki gruplar pek çok araştırmacı tarafından incelenmemiştir.¹⁰ Ayrıca yazarın eylem grubu olarak incelediği gruplar içerisinde deyimler de

⁷ Abidelerde geçen bu yapılar için bkz: (Adams, 1981 : 33-38 ; Kayra, 1999 : 145-158)

⁸ Takısız isim tamlaması ile ilgili tartışmalar için bkz : (Güveli, 1972 ; Güveli, 1969 ; Harut, 1992 ; Ünal, 1994 ; Türkseven, 1994 ; Türkseven, 1995 ; Eryaşar, 1995 ; Bolulu, 1995 ; Zülfikar, 1995 ; Kahraman, 1995 ; Büker, 1995 ; Öneren, 1995 ; Akdağ, 1998 ; Balcı, 2001 ; Yavuz, 2000)

⁹ Kelime gruplarını R. Şimşek gibi ana başlıklar altında inceleyen çalışmalar için bkz: (Usta, 2000 ; Delice, 2003)

¹⁰ Ancak bu grupları İ. Delice ve A. S. Ertane Baydar - T. Baydar çalışmalarında “zarf öbeği” adı altında incelemiştir. (Delice, 2003 : 35 ; Ertane Baydar - Baydar, 2001 : 38-39) ; L. Karahan ise bu grupları sıfat tamlaması kabul eder. (L. Karahan, 1999 : 21)

vardır. M. Ergin deyimleri bir kelime grubu olarak incelememiştir.

Son yıllardaki söz dizimi yayınlarında görüşlerinden en sık faydalanan araştırmacılar arasında birisi **Leyla Karahan**'dır. Yazar M. Ergin'ine yakın bir sınıflandırma yapar. Fakat dikkat çeken farklı kabulleri de vardır. Yazarın tasnifi ana hatlarıyla şu şekildedir: 1. İsim tamlaması 2. Sıfat tamlaması 3. Sıfat-fiil grubu 4. Zarf-fiil grubu 5. İsim-fiil grubu 6. Tekrar grubu 7. Edat grubu 8. Bağlama grubu 9. Unvan grubu 10. Birleşik isim grubu 11. Ünlem grubu 12. Sayı grubu 13. Birleşik fiil grubu 14. Kısaltma grupları (İsnat, yükleme, yaklaşma, bulunma, uzaklaşma, vasıta grupları). (Karahan, 1999 : 11-43)

L. Karahan M. Ergin'in tasnifinde yer alan aitlik grubuna eserinde yer vermez. M. Ergin'in ayrı başlıklar altında incelediği isnat, yaklaşma, bulunma, uzaklaşma gruplarını kısaltma grupları adı altında inceler.¹¹ Ayrıca bu gruba vasıta grubunu da ekler: *seninle dost* (insanlar), *sırmayla işli* (cepken) (Karahan, 1999 : 43)

L. Karahan'ın M. Ergin'e göre farklı kabullerinden birisi de birleşik fiil gruplarına "anlamca kaynaşmış birleşik fiiller"i de dahil etmesidir: *para ye-*, *türkü tuttur-*, *el koy-*, *yatağa düş-* vb (Karahan, 1999 : 39) M. Ergin bu unsurları birleşik fiil kabul etmez.

Türkçe dil bilgisi yazımında değerlendirmelerinden sık sık faydalanan yazarların kelime gruplarıyla ilgili görüşlerini bu şekilde özetledikten sonra akademik yayınlardaki kelime grubu kabullerini birkaç madde altında değerlendiriyoruz¹²:

¹¹ Bu yöntem M. Karaörs tarafından da savunulur: "İsnat, ilgi, yaklaşma, bulunma, uzaklaşma ve yapma gruplarını kısaltma grupları adı altında toplamak daha uygundur. Çünkü bunların sonlarından bir fiil düşerek kısaltmış şekle gelmiş durumdadırlar. Ayrıca isnat grubu dışında olan bu kısaltma gruplarına *hâl grubu* demek de uygundur." (Karaörs, 1995 : 28-29)

¹² Son yıllardaki yayınlarda farklı grup kabulleri de göze çarpmaktadır. Bazı araştırmacılar sona gelen edatlarla da kelime grubu oluşabileceğini savunurlar: *Ali de* gelmiş. *Ben bile* yaparım. *Sen dahi* bilmişsin vb. İ. Delice bunlara "pekiştirme edatı öbeği" der. (İ. Delice, 2003 : 23) Hatice Tören ise kuvvetlendirme grubu adını verir. (Tören, 2002); İ. Delice, yabancı dillerden alınan cümle ve ifadeleri "iktibas öbeği" (*To be or not to be değil. Cocito ergo sum hiç değil*), ara sözleri ise "saplama öbeği" adı altında inceler. (İ. Delice, 2003 : 45) V. Uygur, "yaşça büyük, bence

1. İsim tamlaması türlerinde tartışılan iki konu vardır. Bunlardan ilki "takısız isim tamlaması"dır. T. N. Gencan'ın ortaya attığı bu tamlama türü uzun yıllar tartışılmıştır. Ancak son yıllardaki yayınlarda böyle bir isim tamlaması türünün olmadığı, takısız isim tamlaması sayılan grupların sıfat tamlaması olduğu görüşü ön plana çıkmıştır. Tartışılan ikinci konu olan zincirleme isim tamlaması ise bazı dilciler tarafından incelenirken bazı dilcilerce kabul edilmez. Üzerinde anlaşılan bir tamlama türü değildir.

2. "en çok", "daha güzel" gibi kelime grupları araştırmacıların çoğu tarafından inceleme konusu yapılmamıştır. Çalışmalarında bu tür söz dizilerini inceleyen dilcilerin bir kısmı bu grupların "sıfat tamlaması" olduğu görüşündedir. Bir kısım dilci ise "zarf grubu" şeklinde yeni bir başlık altında bu grupları inceler.

3. Birleşik fiil grubu olarak hangi fiillerin kabul edilmesi gerektiği konusunda farklı görüşler vardır. Özellikle "anlamca kaynaşmış" kabul edilen fiillerin (*canı sıkılmak*, *hoşuna gitmek* vb) durumu belirsizdir. Bazı araştırmacıların birleşik fiil saydığı bu unsurlar bazı dilciler tarafından kelime grupları içerisinde incelenmez.

4. Kısaltma gruplarına hangi grupların dahil edileceği de tartışılmaktadır. Ancak son yıllarda yaklaşma, bulunma, ayrılma, isnat, ilgi, yükleme gruplarını bu başlık altında inceleyen araştırmacıların sayısının arttığı görülmektedir.

5. Eşitlik grubu, vasıta grubu gibi bazı yeni kelime grubu önerileri yapılmıştır. Bazı yazarlar vasıta grubuna eserlerinde yer vermektedir. Ancak eşitlik grubu henüz eserlerde yer verilen gruplardan biri olamamıştır.

6. Türk dil bilgisi yazımının en büyük sorunlarından olan terim kargaşası söz diziminde de kendisini göstermektedir. Araştırmacıların kullandığı farklı terimler anlaşmayı zorlaştırmakta, bu da bilgi birikiminin kullanımında güçlükler yaratmaktadır.

7. İncelenen eserlerin çoğunda bulunan, küçük fikir ayrılıkları olsa da üzerinde görüş birliğine varılan gruplar şunlardır: İsim tamlaması (*belirtili* ve *belirtisiz*), sıfat tamlaması, isim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu, bağlama grubu, edat grubu, ünlem grubu, unvan grubu, sayı grubu, birleşik isim grubu, birleşik fiil grubu (*isim + yardımcı fiil* "hasta ol-" ve *fiil + yardımcı fiil* "yapabil-"), kısaltma grupları (*ilgi, yaklaşma, bulunma, ayrılma, isnat*)

güzel" gibi gruplar için eşitlik grubu terimini önerir. (Uygur, 1997)

3.2. Ortaöğretim Programı ve Kitaplarında Kelime Grupları

Yukarıda da üzerinde durulduğu üzere akademik yayınlarda kelime grupları konusunda, farklı görüşler olsa da, üzerinde anlaşılan kabuller vardır. Bu bölümde ortaöğretim müfredatı ve kitaplarındaki kelime grubu anlayışları üzerinde duracağız.

2006-2007 ders yılı itibarıyla liselerde iki farklı program uygulanmaktadır. Bilindiği üzere Milli Eğitim Bakanlığı 2005-2006 eğitim-öğretim yılından itibaren yeni bir programı uygulamaya koymuş, “Türk Dili ve Edebiyatı” adı altında sürdürülen dil ve edebiyat öğretimini “Dil ve Anlatım” ve “Türk Edebiyatı” şeklinde iki dersle birbirinden ayırmıştır. Ancak lise son öğrencileri hâlâ eski programla eğitimlerine devam etmektedirler. Biz her iki programda ve bu programlara göre hazırlanmış kitaplarda yer alan kelime grubu anlayışları üzerinde duracağız.

Milli Eğitim Bakanlığı’nın hazırladığı yeni programda kelime grupları “Dil ve Anlatım” dersinin 9. sınıf bölümünde işlenmektedir. Bu bölümde kelime gruplarıyla ilgili kazanımlar şu şekilde sıralanmıştır :

“Kelime gruplarını ayırma ve cümledeki işlevlerini belirleme :

1. Kelime gruplarının oluşma nedenlerini açıklar.
2. Kelime gruplarını sınıflandırır.
3. Kelime gruplarının ifadeye kattığı değerleri tartışır.
4. Metindeki deyimleri bulur, özelliklerini açıklar.
5. Dilde deyimlere ihtiyaç duyulma sebeplerini tartışır.
6. Deyimlerin cümlede kullanılma sebeplerini tartışır.
7. Toplumsal kültürle deyim arasındaki ilişkiyi açıklar.
8. Deyimlerin dildeki işlevlerini tartışır.
9. İki kelimelerin oluşumunu belirler.
10. İki kelimelerin cümlede kullanılma nedenlerini tartışır.
11. Yansıma sözleri ayırır, kullanılma nedenlerini belirler.
12. İsim tamlamalarının oluşumunu açıklar.

13. İsim tamlamalarını gruplandırır, işlevlerini belirler.

14. Sıfat tamlamalarının oluşumunu açıklar.

15. Sıfat tamlamasının özelliklerini araştırır, anlam ve yapı bakımından isim tamlamasından farklılıklarını tartışır.

16. Bağlaçlarla oluşturulan kelime gruplarının yapısını ve işlevini açıklar.

17. Edatlarla oluşturulan kelime gruplarının yapısını ve işlevini açıklar.

18. Ünlem gruplarının oluşumunu açıklar.

19. Ünlem gruplarına ne zaman baş vurulduğunu belirler.

20. Unvan gruplarının oluşumunu açıklar.

21. Kelime gruplarının cümlede yüklendiği işlevleri açıklar.

22. Kelime gruplarının anlatımdaki işlevlerini belirler.

23. Kelime gruplarını yerinde ve doğru kullanır.”¹³

Yeni programda konular ayrıntılı olarak verilmemiştir. Kelime grupları dördüncü ünite olan “Kelime (Sözcük) Bilgisi” ünitesi içinde değerlendirilmiştir. Ünite kısmında kelime gruplarının neler olduğu belirtilmemiş, kazanımlar ve etkinlikler kısmındaki bilgilerden kelime grubu olarak nelerin işleneceği sezdirilmeye çalışılmıştır. Kelime gruplarıyla ilgili olarak yapılan açıklamalar şunlardır:

“Deyimlerin; kalıplaşmış sözler olduğu, kelimelerinin yerlerinin değiştirilemediği ve hiçbir kelimesinin atlamadığı belirtilir. Kısa, özlü ve etkili anlatımlar olduğu, kelime grubu şeklinde olabileceği söylenir. Cümle şeklinde olan deyimlerin de bulunduğu hatırlatılır. Deyimlerin çoğunda kelimelerin gerçek anlamından çıkarak mecaz anlam kazandığı, bazı deyimlerde kelimelerin gerçek anlamlarından çıkmadığı, cümlede öge olarak kullanılabilirdiği açıklanır. Deyimlerin genelde insanların kişilik özelliklerini veya özel durumlarını karşılayan sözler olduğu belirtilir.

İki kelimelerin; aynı kelimelerin, yakın anlamlı kelimelerin, zıt anlamlı kelimelerin, biri anlamlı biri anlamsız/anlamı unutulmuş kelimelerin, iki anlamsız/anlamı unutulmuş

¹³Dil ve Anlatım Programı, www.ttkb.meb.gov.tr, 1994, s. 122-123.

kelimenin, yansıma kelimelerin tekrarıyla oluşan kelime grubu olduğu belirtilir. Ayrıca ikilemelerin arasına hiçbir noktalama işareti konulamayacağı da vurgulanır.

İkilemelerin; anlamı pekiştirip güçlendirmek, zenginleştirmek, çekici kılmak ya da değişik anlam ilgileri oluşturmak için kullanıldığı vurgulanır.

“ve, ile, ne...ne, hem...hem, ya...ya, yahut, veya, ya da, ha...ha, gerek... gibi bağlaçlarla oluşturulan kelime gruplarını örneklendirir.

gibi, kadar, diye...” edatlarıyla oluşan kelime gruplarına örnekler verilir.

Bir kişi adıyla unvan veya akrabalık adlarının oluşturduğu gruplara “unvan grubu” dendiği ve meslek, akrabalık ve saygı bildiren unvan gruplarının bulunduğu söylenir.”¹⁴

Yeni program öğrenciyi ezbercilikten uzaklaştırmayı, öğrenciye bilgiyi bulup yorumlama alışkanlığını kazandırmayı hedeflemektedir. Hazırlanan kitaplarda da buna uygun bir yol seçilmiştir. Tanımlar azaltılmış, verilen metinler üzerinde öğrencilerin yorum yaparak bilgilerini kullanması sağlanmaya çalışılmıştır.

2006-2007 ders yılında okutulmak üzere okullara gönderilen ve komisyon tarafından hazırlanan **9. Sınıf Dil ve Anlatım** kitabında da kelime grupları başlıklar altında incelenmemiş, metinlerden yola çıkılarak “etkinlik” sorularıyla kavratılmaya çalışılmıştır.

Kitapta kelime gruplarının formülleştirilmiş şekilleri yer almaktadır. Bu formüllerden ve üzerinde durulan konulardan yola çıkarak kelime grubu olarak kabul edilen unsurları ve üzerinde durulan birkaç örneği şu şekilde aktarıyoruz:

1. Deyimler: Formül yok. *Püf noktası, dilinde tüy bitmek, çenesi düşmek*
2. Tekrar grubu: Formül yok. *Lıkır lıkır, ağır ağır*
3. İsim tamlaması :
 - a. Belirtili isim tamlaması : tamlayan + tamlayan eki (ilgi hali eki) + tamlanan + tamlanan eki (iyelik eki).
 - b. Belirtisiz isim tamlaması : tamlayan + tamlanan + tamlanan eki (iyelik eki)

c. Zincirleme isim tamlaması: Formül yok.

4. Sıfat tamlaması: Sıfat + İsim

5. Bağlama grubu : İsim unsuru + Bağlaç + İsim unsuru
6. Edat grubu : İsim unsuru + Çekim eki (gerekirse) + Çekim edatı
7. Ünlem grubu : Ünlem + İsim unsuru
8. Unvan grubu : Kişi adı + Unvan veya akrabalık ismi
9. Birleşik fiil grubu:
 - a. Birleşik fiil : İsim + Yardımcı fiil
 - b. Kurallı birleşik fiil : Asıl Fiil + Zarf-fiil eki + Yardımcı fiil
10. İsim-fiil grubu: İsim unsuru + İsim-fiil
11. Sıfat-fiil grubu : İsim unsuru + Sıfat-fiil
12. Zarf-fiil grubu: İsim unsuru + Zarf-fiil
13. Sayı grubu : Büyük basamaklı sayı + küçük basamaklı sayı (Acar vd, 2006 : 97-112)

Kelime gruplarıyla ilgili bu tasnifi akademik yayınlardaki tasniflerle karşılaştırdığımızda dikkat çeken ilk nokta “Deyimler”in ayrı bir kelime grubu olarak incelenmesidir. Programda en geniş açıklamaların deyimlerle ilgili olduğu düşünülürse bu konunun önemsendiği söylenebilir. Ancak akademik yayınlarda deyimlerin bir kelime grubu olarak incelenmesi konusu, daha çok birleşik fiil grubu bölümüyle ilgili olarak tartışılmaktadır.¹⁵ Ayrıca üzerinde anlaşılan bir konu da değildir. Deyimlerin **Dil ve Anlatım** kitabında ayrı bir başlık altında kelime grubu olarak incelenmiş olması ortaöğretim programları için de yeni bir yaklaşımdır.

Dikkat çeken bir diğer nokta da isim tamlamalarının iki türüyle ilgili formüle yer verilirken zincirleme isim tamlamasının

¹⁴ Dil ve Anlatım Programı, www. ttkb.meb.gov.tr, s. 39-41

¹⁵V. Hatipoğlu kelime grubu kavramını farklı yorumlar ve anlamca kalıplaşmış unsurları kelime grubu olarak inceler: 1 Birleşik kelimeler 2. Terimler 3. Deyimler 4. Bilmeceler 5. Atasözleri 6. Vecizeler 7. Argo. Yazar, tamlamaların, isim-fiil, zarf-fiil vb grupların kelime grubu olarak kabul edilemeyeceğini, çünkü bunlarda unsurlar arasında kalıplaşmanın gerçekleşmediğini belirtir. (V. Hatipoğlu, 1988 : 203-204)

formülüne yer verilmemesidir. Deyimler ve tekrar grubu için de formül verilmemiştir ancak örnekler vardır. Biz kitapta zincirleme isim tamlamasıyla ilgili bir örneğe de rastlayamadık. Bu nedenle, etkinlik sorularından biri olan “Belirtili, belirtisiz ve zincirleme isim tamlaması arasındaki kuruluş farklarını belirtiniz.” (Acar vd, 2006 : 101) sorusu da öğrenci için güç bir hale gelmektedir. Öğretmen için de, zincirleme isim tamlaması gibi tartışmalı bir konunun açıklaması güçleşmektedir.

Birleşik fiil grubu da farklı bir yaklaşımla ele alınmıştır. “Kitabınızın 75. sayfasındaki birleşik fiillerin yapısını gösteren tabloyu göz önünde bulundurarak “Tamirci Çırağı” adlı şiirde geçen birleşik fiil gruplarını bulup” açıklamasını izleyip sözü edilen tabloya baktığımızda birleşik fiillerin üçe ayrıldığını görüyoruz:

“a. Kurallı birleşik fiiller : *yapabil-, aliver-* ...

b. Anlamca kaynaşmış birleşik fiiller : *boy ölçüş-, göz at-*

c. Yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiiller : *yarım et-, affet-*” (Acar vd, 2006 : 75)

Ancak kelime grupları bölümünde “anlamca kaynaşmış birleşik fiiller”e yer verilmemiş, bu kuruluştaki yapılar “Deyimler” adı altında farklı bir başlıkla incelenmiştir. Deyimlerin kelime bilgisi bölümünde birleşik fiil sayılıp, kelime grupları bölümünde birleşik fiilden ayrılıp başka bir başlık altında incelenmesi kafa karıştırmaktadır. Ayrıca isim + yardımcı fiil kuruluşundaki yapılar “birleşik fiil” denirken, asıl fiil + zarf fiil eki + yardımcı fiil kuruluşundaki yapılar “kurallı birleşik fiil” denmesi adlandırmada da sorun yaratmaktadır.

Kitapta birleşik isim grubu (özel isim grubu) ve kısaltma gruplarına yer verilmemiştir. Ayrıca kelime grupları bölümünde aitlik grubundan hiç söz edilmediği hâlde, bölüm sonundaki sorularda bu grupla ilgili şu soru sorulmuştur: “Aşağıdaki cümlelerde bulunan sıfat tamlamalarından hangisinin sıfat unsuru bir aitlik grubudur?” (M. Acar vd, 2006 : 110)

Yeni programda ezber bilgiden kaçınılması ve verilmek istenen bilgilerin metinlere dayandırılarak aktarılmaya çalışılması faydalı bir yaklaşım olmakla birlikte bazı konulardaki belirsizlikler hem öğrenci

hem de öğretmen açısından sorunlar yaratmaya müsaittir.

Ders geçme ve kredi sistemine göre dönemler esas alınarak hazırlanan, daha sonra 2455 ve 2470 sayılı Tebliğler Dergisi’ndeki açıklamalar doğrultusunda sınıf geçme sistemine göre sınıflar esas alınarak düzenlenen, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 27.04. 1998/64 sayılı kararıyla uygulamaya konulan bugünkü Türk Dili ve Edebiyatı dersi programı küçük değişikliklerle on beş yılı aşkın bir süredir kullanılmaktadır. 2006-2007 ders yılı itibarıyla sadece 11. sınıflarda ve yabancı dil hazırlık sınıfı bulunan (Anadolu lisesi, fen lisesi ve yabancı dil ağırlıklı liseler) okulların 10 ve 11. sınıflarında uygulanan bu programa göre kelime grupları 11. sınıfta işlenmektedir.

2006-2007 ders yılında liselere bakanlık tarafından gönderilen ve 11. sınıf Türk dili ve edebiyatı dersinin Türk dili saatinde okutulan **Lise 3 Türk Dili** adlı kitaptaki kelime grubu tasnifi ve kelime gruplarına verilen örneklerden birkaçı aşağıdaki gibidir:

“1. İsim tamlaması :

a. Belirtili ad tamlaması: *Atatürk’ün düşünceleri*.

b. Belirtisiz ad tamlaması: *kapı kolu*.

c. Takısız ad tamlaması: *altın küpe, çelik çaydanlık*

d. Zincirleme ad tamlaması: *kardeşimin Türkçe defteri, kapı kilidinin anahtarı*

2. Sıfat tamlaması: *pis avlu*

3. Tekrar grubu (ikileme): *koca koca, ayva mayva*

4. Aitlik grubu: *toplum içindeki, bugünkü, kapı önündeki*

5. Edat grubu: *aslan gibi, bulmaca çözmek için*

6. Birleşik fiil grubu:

a. Bir ad ögesi ile yardımcı fiilden kurulan birleşik fiiller: *pişman ol-, şaka yap-*

b. İki fiilin birleşmesinden oluşan kurallı birleşik fiiller: *görebil-, yapiver-, bakakal-*

c. Anlamca kaynaşmış birleşik fiiller: *hasta düş-, yol kes-, varsay-, öngör-*

7. İsim-fiil grubu: *okuyucu sayısının çoğalması, bu konuyu bitirmek*

8. Sıfat-fiil grubu: *koşarak dışarı çıkan, son gülen*

9. Zarf-fiil grubu: *kılığına, kıyafetine, bavuluna ve şiltesine bakarak, pembe hayaller kura kura*

10. Unvan grubu: *Ali Rıza Bey, Osman Efendi*

11. Sayı grubu : *yirmi altı, bin dokuz yüz yetmiş yedi*

12. Ünlem grubu: *ey yolcu, bre adam*

13. Bağlama grubu: *gerçek ve sağlam, iyiyeye özenme ile aç gözlülük*

14. Kısaltma grupları: *başı dik, büyüklere saygı*” (Vural vd, 2006 : 2-31)

Türk Dili kitabındaki kelime grubu kabullerinde dikkat çeken ilk nokta isim tamlaması türleri arasında zincirleme isim tamlamasının ve özellikle de takısız isim tamlamasının sayılmasıdır. Bir önceki bölümde de belirttiğimiz üzere bu konu uzun yıllar tartışılmıştır. Ancak, son yıllardaki yayınlara bakıldığında, “altın küpe, çelik çaydanlık” gibi tamlamaların sıfat tamlaması olduğunu kabul eden dilcilerin sayısının belirgin bir şekilde arttığı görülmektedir.

Kitapta aitlik grubu da bir kelime grubu kabul edilmiştir. Ayrıca örneklerden birisi “bugünkü”dür. (Vural vd, 2006 : 14) Tek bir kelimenin grup oluşturamayacağı açıktır. Ayrıca aitlik ekinin (-ki) bu grubun oluşmasındaki rolü de tartışmalıdır. Yani, (“en başarılı öğrencininki” örneğinde), ek çıkarıldığında geride kalan söz dizisi, (“en başarılı öğrenci”), hâlâ grup olma özelliğini koruduğuna göre grubu oluşturan unsur aitlik eki midir sorusuna cevap aranmaktadır.

Kısaltma gruplarına yer verilmiştir ancak verilen örnekler akademik yayınlarda isnat ve yaklaşma grubu kabul edilen gruplardır. Ayrılma ve bulunma gruplarıyla ilgili örneklere yer verilmemiştir.

Birleşik isim grubu ya da özel isim grubu adı verilen kelime grubu da eserde incelenmemiştir.

Dil ve Anlatım kitabında “Deyimler” başlığı altında ayrı bir kelime grubu olarak incelenen “*gönül ver-, yorgun düş-*” benzeri yapılar **Lise 3 Türk Dili** adlı kitapta birleşik fiil grubu başlığı altında incelenmiştir.

Aynı eğitim kademesi için hazırlanan ve hâlen kullanılan iki program ve iki kitapta

farklı kelime grubu kabulleri eğitim sistemimizdeki devamlılık sorununu gözler önüne sermektedir. Özellikle isim tamlamasının türleri, aitlik grubu, birleşik fiil grubu, birleşik isim grubu ve kısaltma grupları açıklamaya ihtiyaç duymaktadır.

3.3. İlköğretim Programı ve Kitaplarında Kelime Grupları

Kelime grupları ilköğretim (2. kademe) programında ayrı bir konu başlığı olarak incelenmemektedir. Bu durum eski programlarda da söz konusudur.¹⁶ Ancak biz 2006 Türkçe (6-7-8) programındaki özellikle tamlamalarla ilgili değerlendirmeler üzerinde kısaca durmanın faydalı olacağı düşüncesindeyiz.

Programda tamlama konusuna 6. sınıfta yer verilmiştir ve tamlamalarla ilgili olarak aşağıdaki açıklama yapılmıştır:

“İsim tamlamalarında belirtili ve belirtisiz tamlama çeşitlerine değinilir. Zincirleme isim tamlamasının ayrı bir tamlama çeşidi olmadığı, belirtili ve belirtisiz isim tamlamalarının iç içe girmesiyle oluştuğuna dikkat çekilir. İsim tamlamalarının anlam özelliklerine ağırlık verilir.

Sıfatların bütün çeşitleri örneklendirilir, bunlardaki anlam özelliklerine değinilir ancak niteleme ve belirtme sıfatları ayrımına, belirtme sıfatlarının çeşitlerine girilmez.

Öğrencilerin cümle ya da metin içinde isim ve sıfat tamlamalarını, bunların iç içe girmiş biçimlerini bir bütün olarak algılamasına yönelik çalışmalara ağırlık verilir.”¹⁷

2006 programına göre düzenlenen kitaplarda, yeni programa göre hazırlanmış ortaöğretim kitaplarında olduğu gibi, bilgiler metinlerle pekiştirilerek verilmeye çalışılmıştır. Yukarıdaki açıklamalarda yer alan isim tamlamasının türleriyle ilgili bilgiler etkinlik soruları yoluyla yoklanmaktadır.

2006-2007 ders yılının başında okullara bakanlık tarafından 6. sınıf Türkçe dersinde kullanılmak üzere 2 kitap gönderilmiştir. Bunlardan ilki **İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 6** adını taşımaktadır. (Altınbaş – Bursalıoğlu, 2006 a) Bu kitapta sadece

¹⁶ Cumhuriyet dönemindeki ilköğretim ikinci kademe Türkçe öğretim programları için bkz: (Temizyürek - Balcı, 2006 : 227-460)

¹⁷ İlköğretim Türkçe Dersi (6-7-8) Öğretim Programı, www.ttkb.meb.gov.tr (erişim tarihi 23.01.2007)

metinler yer almaktadır. **İlköğretim Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı 6** adını taşıyan diğer kitapta ise ilk kitapta verilen metinlerle ilgili etkinliklere yer verilmiştir. (Altınbaş – Bursalıoğlu, 2006 b)

İlköğretim Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı'nda isim tamlamasıyla ilgili etkinlikler bölümünde isim tamlamasının *belirtili isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması, zincirleme isim tamlaması* şeklinde üç türü olduğu kabul edilmiş ve bu yönde etkinlik soruları düzenlenmiştir. (Altınbaş – Bursalıoğlu, 2006 b : 115) Programda “zincirleme isim tamlamasının ayrı bir tamlama çeşidi olmadığı, belirtili ve belirtisiz isim tamlamalarının iç içe girmesiyle oluştuğuna dikkat çekilir.” açıklaması yapıldığı hâlde kitapta üç tür isim tamlamasının yer alması kafa karıştırmaktadır.

2006-2007 ders yılı başında, eski programa göre eğitimlerine devam eden 7 ve 8. sınıf öğrencileri için okullara gönderilen kitaplarda da isim tamlaması ve birleşik fiil ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır.

7. sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda isim tamlamasının türleri şu örneklerle açıklanmıştır:

“1. Belirtisiz isim tamlaması: *not defteri, ilkbahar seneleri, saç kıvrımları*

2. Belirtili isim tamlaması: *babasının ismi, onun tasviri, kirpiklerinin gölgeleri*

3. Zincirleme isim tamlaması: *öğrencinin babasının ismi, öğrencinin doğum yılı*” (Uyar-Filtekin, 2006 : 136)

8. sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda birleşik fiilin üç türü kabul edilir:

“1. Kurallı (özel) birleşik fiiller: *gerçekleştirebilir, seriverdi, uyuyakalmış*

2. Yardımcı fiillerle oluşmuş birleşik fiiller: *telefon et-, fena ol-, kahrol-*

3. Deyim biçiminde öbekleşmiş birleşik fiiller: *göze çarpyordu, sözümlü tutmuştum*” (Köktürk – Gül, 2006 : 123-124)

Kelime gruplarının ilköğretim programlarında yer almadığını ifade etmiştik. Ancak isim tamlaması isim konusunda, sıfat tamlaması sıfat konusunda, birleşik fiiller de fiil konusunda şekil bilgisiyle ilişkilendirilerek aktarılır. Tamlamalar ve birleşik fiil kabullerindeki sorun ilköğretim program ve kitaplarında da devam etmektedir. Diğer kelime gruplarına ilköğretim program ve

kitaplarında neredeyse hiç değinilmemesi de açıklanması gereken bir durumdur. Çünkü söz dizimiyle ilgili bilgiler verilirken, özellikle cümle öğeleri konusunda, kelime gruplarından da bahsedilmesi faydalı olacaktır.

4. Sonuç ve Öneriler

Kelime gruplarının eğitim aşamalarındaki ele alınış biçimlerini incelediğimiz çalışmamızın sonunda ortaya çıkan sonuçları ve önerilerimizi birkaç madde altında sıralıyoruz:

1. Bilgi birikiminin sağlıklı kullanılabilmesi için her şeyden önce “dil” konusunda anlaşmak gerekmektedir. Kavramlara verilen farklı adlar zaten tartışmalı olan konuların anlaşılmasını iyice güçleştirmektedir. Tek bir dil bilgisi unsuru için birkaç terim (*gerundium grubu, zarf-fiil grubu, belirteç-eylem öbeği, ulaç öbeği* vb) kullanılması sorun yaratmaktadır. Bizce yapılması gereken ilk iş, terim birliğinin sağlanmasıdır.

2. Akademik yayınlarda görüş birliği olmasını beklemek bilimin doğasına aykırıdır. Özellikle sosyal bilimlerde farklı görüşler mutlaka olacaktır ve olmalıdır da. Ancak akademisyenlerin ortaöğretim ve ilköğretime yönelik olarak ortak bir çalışma içerisine girmeleri gerekmektedir. En azından temel konulardaki kargaşayı sona erdirmeyi hedefleyecek çalışmalar yapılmalıdır.

3. İsim tamlamasının iki türü (takısız, zincirleme), birleşik fiil grubu, birleşik isim grubu (özel isim grubu), aitlik grubu, kısaltma grupları hâlâ tartışılmaktadır ve açıklamaya ihtiyaç duymaktadır. Akademik yayınlarda üzerinde anlaşılan konular varsa da bunlar ortaöğretim ve ilköğretime yönelik yayınlara henüz yansımamıştır.

4. Kelime grubu kavramının ilköğretimde de tanıtılmasının faydalı olacağı düşüncesindeyiz. Özellikle cümle öğelerinin öğretiminde kelime grupları önemli bir yere sahiptir. Kelime grupları öğretiminin cümle konusundan sonra yapılması da faydalı olacaktır. Cümle içerisinde kelimelerin hangi şekillerde birlik oluşturduklarının görülmesi parça-bütün ilişkisinin kurulması bakımından da önemlidir.

KAYNAKLAR

1. Acar, M. vd.. (2006), **Dil ve Anlatım 9. Sınıf**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
2. Adams, B. (1981), “*A Feature of the İzafet in the Orhon Inscriptions*”, **TDAY-Belleten 1978-1979**, Ankara, [33-38]
3. Akbayır, Sıddık (2003), **Cümle ve Metin Bilgisi**, Deniz Kültür yay., Ankara.
4. Akdağ, Mustafa (1998), “*Türk Dilinin Tamlama Sistemi*”, **Türk Dili**, sayı 558, Haziran, [501-504]
5. Aksan, D. - Atabay, N. - Kutluk, İ. - Özel, S. (2003), **Sözcük Türleri**, Papatya yay., İstanbul.
6. Altınbaş, G. - Bursalıoğlu, Y. (2006 a), **İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 6**, Özgün yay., Ankara.
7. Altınbaş, G. - Bursalıoğlu, Y. (2006 b), **İlköğretim Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı 6** Özgün yay., Ankara.
8. Alyılmaz, Cengiz (1994), **Orhun Yazıtlarının Söz Dizimi**, Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Faköltesi yay., Erzurum.
9. Atabay, N - Çam, A. - Özel, S. (1981), **Türkiye Türkçesinin Sözdizimi**, TDK yay., Ankara.
10. Balcı, Tahir (2001), “*Ad Takımı-Sıfat Takımı Sorunu*”, **Dil Dergisi**, sayı 100, Şubat, [14-17]
11. Banguoğlu, Tahsin (1998), **Türkçenin Grameri**, TDK yay., Ankara.
12. Başkan, Özcan (2003), **Bildirişim (İnsan-Dili ve Ötesi)**, Multilingual yay., İstanbul.
13. Beserek, Ahmet (1991), **Türkçede Cümle Yapısı**, Milli Eğitim Bakanlığı yay., İstanbul.
14. Bilgegil, M. K. (1982), **Türkçe Dil Bilgisi**, Dergah yay., İstanbul.
15. Bolulu, Osman (1995), “*Türkçe’de Takısız Ad Tamlaması Vardır*”, **Çağdaş Türk Dili**, VIII. C., sayı 88, Haziran, [33]
16. Bozkurt, Fuat (2004), **Türkiye Türkçesi (Türkçe Öğretiminde Yeni Bir Yöntem)**, Kapı yay., İstanbul.
17. Burdurlu, Zeki (1967), **Uygulamalı Cümle Çözümlemeleri**, Karınca Matbaacılık yay., İzmir.
18. Büker, Cengiz (1995), “*Takısız Ad Takımı Denmeli mi?*”, **Çağdaş Türk Dili**, VIII. C., sayı 94, Aralık, [36]
19. Cemiloğlu, Mustafa (2004), **İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi**, Aktüel yay., İstanbul.
20. Çam Öneren, Ayfer (1995), “*Ah Şu Takısız Tamlamalar*”, **Çağdaş Türk Dili**, VIII. C., sayı 94, Aralık, [20]
21. Delice, İbrahim (2003), **Türkçe Sözdizimi**, Kitabevi yay., İstanbul.
22. Delice, İbrahim (1997), “*Zincirleme İsim Tamlaması Teriminin Kullanımı Üzerine*”, **Türklük Bilimi Araştırmaları**, sayı 5, Prof. Dr. M. Kaya Bilgegil Armağanı, Sivas, [365-369]
23. Demircan, Ömer (2001), **Türkçenin Sözdizimi**, D R yay., İstanbul.
24. Demirel, Ö. - Şahinel, M. (2006), **Türkçe Öğretimi**, Pegema yay., Ankara.
25. Dil ve Anlatım Programı, www.ttkb.meb.gov.tr, (erişim: 22-1-2007)
26. Dizdaroğlu, Hikmet (1976), **Tümcebilgisi**, TDK yay., Ankara.
27. Ediskun, Haydar (1999), **Türk Dilbilgisi**, Remzi Kitabevi yay., İstanbul.
28. Eker, Süer (2003) , **Çağdaş Türk Dili**, Grafiker yay., Ankara
29. Ergen, Nurettin (haz.) (1986) **Orta Öğretim Kurumlarında Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi ve Sorunları**, Türk Eğitim Derneği yay. 10-11 Nisan 1986, Ankara.
30. Ergin, Muharrem (1993), **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak yay., İstanbul.
31. Erkul, Rasih (2004), **Cümle ve Metin Bilgisi**, Ankara.
32. Erkman-Akerson, F.- Özil, Ş. (1998), **Türkçede Niteleme**, Simurg yay., İstanbul.
33. Ertane Baydar, A. S. - Baydar, T. (2001), “*Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları*”, **A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, sayı 16, Erzurum, [27-47]
34. Eryaşar, Süreyya (1995), “*Takısız Ad Tamlaması*”, **Çağdaş Türk Dili**, VIII. C., sayı 85, Mart. [30]
35. Gencan, T. N. (2001), **Dilbilgisi**, Ayraç yay., Ankara.

36. Göğüş, Beşir (1978), **Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi**, Kadioğlu Matbaası, Ankara.
37. Güneş, Sezai (2003), **Türk Dili Bilgisi**, İzmir.
38. Güveli, Mustafa (1969), “*Takısız Tamlamalar Sorunu*”, **Türk Dili**, XIX. C., sayı 210, Mart, [835-836]
39. Güveli, Mustafa (1972), “*Neden Ad Takımı Değil de Sıfat Takımı*”, **Türk Dili**, XXII. C., sayı 227, Ağustos, [417-418]
40. Harut, Semra (1992), “*Türkçede Takısız Tamlama Yanılgısı*”, **Çağdaş Türk Dili**, sayı 57
41. Hatipoğlu, Vecihe (1972), **Türkçenin Sözdizimi**, TDK yay., Ankara.
42. Hatipoğlu, Vecihe (1988), “*Kelime Grupları ve Kuralları*”, **TDAY-Belleten 1963**, Ankara, [203-244]
43. İlköğretim Türkçe Dersi (6-7-8) Öğretim Programı, www.ttkb.meb.gov.tr (erişim tarihi 23.01.2007)
44. Kahraman, Tahir, “*Takısız Ad Takımı Sorunu*”, **Çağdaş Türk Dili**, VIII. C., sayı 91, Eylül, [17]
45. Kantemir, Enise (1976), **Türkiye’de Liselerde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi -Alan Araştırması-**, Ankara.
46. Karahan, Leyla, (1999), **Türkçede Söz Dizimi**, Akçağ yay, Ankara.
47. Karaörs, Metin (1993), **Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri**, Erciyes Üniversitesi yay., Kayseri.
48. Karaörs, Metin (1995), “*Cümle Bilgisinde İsimlendirme, Sınıflandırma ve Tahlil Metotlarının Birliği*”, **Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı (22-23 Ekim 1993)**, Ankara, [21-30]
49. Kavcar, C. - Oğuzkan, F. - Sever, S. (2005), **Türkçe Öğretimi**, Engin yay., Ankara.
50. Kayra, Osman Kemal (1999) , “*Orhon Yazıtlarında Sıfatlar, Sıfat Tamlamaları ve Bunlara Bağlı Bazı Açıklamalar*”, **TDAY-Belleten 1996**, Ankara, [145-158]
51. Korkmaz, Zeynep (1992), **Grammer Terimleri Sözlüğü**, TDK yay., Ankara.
52. Korkmaz, Zeynep, (2003), **Türkiye Türkçesi Grameri**, Türk Dil Kurumu yay., Ankara.
53. Köktürk, M. - Gül, M (2006), **İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 8**, Yıldırım yay., Ankara.
54. Kükey, Mahzar, (1975), **Türkçe’nin Sözdizimi**, Ankara.
55. Oğuzkan, Ferhan (haz.) (1993), **İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi ve Sorunları**, Türk Eğitim Derneği yay., 25-26 Mayıs 1993, Ankara.
56. Sağır, Mukim (2002), **İlköğretim Okullarında Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi**, Nobel yay., Ankara.
57. Sağlam, Sıtkı (1977), **Türkçenin Sözdizimi**, Diyarbakır.
58. Sever, Sedat (2004), **Türkçe Öğretimi (Ve Tam Öğrenme)**, Anı yay., Ankara.
59. Şimşek, Rasim (1987), **Türkçe Sözdizimi**, Trabzon.
60. Temizyürek, Fahri - Balcı, Ahmet (2006), **Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Türkçe Programları**, Nobel yay., Ankara.
61. Tören, Hatice (2002), “*Sona Gelen Edatlarla Teşkil Edilen Bir Kelime Grubu: Kuvvetlendirme Grubu*”, **İlmî Araştırmalar 13**, İstanbul, [175-182]
62. Türkseven, Ali (1994), “*Takısız Ad Takımı Olabilir mi -I-*” , **Çağdaş Türk Dili**, VII. C., sayı 77/78, Temmuz-Ağustos, [88]
63. Türkseven, Ali (1995), “*Takısız Ad Takımı Olabilir mi ?- 2-*” **Çağdaş Türk Dili**, VII. C., sayı 88, Haziran, [43]
64. Usta, H. İbrahim (2000) , “*Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları ile İlgili Bir Sınıflandırma*”, **Türk Dili**, sayı 579, Mart, [209-216]
65. Uyar, M. - Filtekin, T. (2006), **İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 7**, Tutku yay., Ankara.
66. Uygur, Vedat (1997), “*Eşitlik Eki ve Eşitlik Grubu Üzerine*”, **Türk Dili**, Sayı 546, Haziran, [547-548]
67. Uzun, N.E. (2000), **Ana Çizgileriyle Evrensel Dilbilgisi ve Türkçe**, Multilingual yay., İstanbul.
68. Ünal, Recai (1994), “*Türkiye Türkçesindeki Bir Ad Öbeği Sorunsalı “Takısız” Denilen Ad Tamlaması ve Ad Tamlaması Sınıflaması İçindeki Yeri*”, **Dil Dergisi**, Nisan, [37-42]
69. Ünal, Şükrü (2006), **Türkçe Öğretimi**, Nobel yay., Ankara.

70. Vural, A. vd . (2006), **Lise 3 Türk Dili**, Milli Eğitim Bakanlığı yay., İstanbul.
71. Yaman, Ertuğrul (2000), **Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesinin Söz Dizimi Bakımından Karşılaştırılması**, TDK yay., Ankara.
72. Yavuz, Mehmet Ali (2000), “*Türkçe’de Ad-Niteleyici Sözcüklerin Sınıflandırma Sorunu*”, **XIII. Dilbilim Kurultay Bildirileri**, İstanbul, [93-98]
73. Yıldız, Cemal (Ed.) (2006), **Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi**, Pegema yay., Ankara.
74. Yörük, Yaşar (1985), **Örnekli Uygulamalı Tümcce Bilgisi**, Eğitim yay., Ankara.
75. Zülfikar, Hamza (1995), “*Takısız Ad Tamlaması Sorunu*”, **Türk Dili**, sayı 523, Temmuz, [781-788]

KISALTMALAR

Ed., Editör

Haz., Hazırlayan

TDK., Türk Dil Kurumu

vd., Ve diğerleri

yay., Yayınları